

J. Pochwat, *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium Kazań do ludu św. Cezarego z Arles*, Wydawnictwo „La Salette” Księży Misjonarzy Saletynów, Kraków 2008, ss. 171.

Biskup Cezary z Arles należy do grona najwybitniejszych misjonarzy Kościoła w okresie późnego antyku. Urodził się w 470 roku w miasteczku Cabillon w Galii. W wieku około 20 lat wstąpił do słynnego opactwa w Lerynie. Po kilku latach, celem poratowania nadszarpniętego przez praktyki ascetyczne zdrowia, został odesłany przez opata do Arles. W tym też czasie, biskup tego miasta Eoniusz włączył go do grona swoich duchownych. Cezary został najpierw diakonem, a następnie prezbiterem. W 499 r. biskup mianował go opatem w jednym z klasztorów na przedmieściach Arles. W trzy lata później, na żądanie Eoniusza, Cezary został jego następcą, biskupem w Arles, i rozpoczął blisko czterdziestoletni okres misjonarskiej i duszpasterskiej działalności. Nie ograniczał pracy tylko do głoszenia kazań w miastach i parafiach wiejskich oraz wizyt duszpasterskich w podległych mu ośrodkach życia kościelnego. Jako biskup, a od 6 listopada 513 r. – na mocy decyzji papieża Symmachusa – metropolita oraz Wikariusz Stolicy Apostolskiej oraz Prymas Galii i Hiszpanii, organizował życie chrześcijańskie na podległym mu terenie. W celu stworzenia coraz lepszych zewnętrznych warunków dla rozwoju życia kościelnego zwołał i przewodniczył kilku synodom, na których podjęte zostały różnorodne decyzje o charakterze organizacyjnym i dyscyplinarnym. Cezary zmarł 27 sierpnia 542 roku. Jego życie i działalność oraz problemy duszpasterskie, jakie stawały przed nim znaki ówczesnego czasu, poznajemy na podstawie wielu pism, przede wszystkim 238 zachowanych kazań Cezarego, jego korespondencji (21 listów), oraz uchwał synodalnych. O życiu i działalności Biskupa Arles informuje także jego biografia, której autorami są jego współpracownicy i uczniowie.

W Polsce badaniem różnych aspektów działalności oraz twórczości św. Cezarego z Arles zajmowało się lub zajmuje kilku badaczy. Należy wymienić takich polskich patrologów, jak ks. Antoni Żurek, ks. Tadeusz Kołosowski, ks. Józef Grzywaczewski i ks. Paweł Wygralak. Ostatnio do tego grona dołączył ks. Józef Pochwat, kapłan ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy Akademii Teologicznej w Krakowie i uwienczył rozprawą doktorską napisaną pod kierunkiem ks. Edwarda Stańka. W tej dysertacji ks. Pochwat zajął się tematem: *Sprawiedliwość i miłosierdzie. Studium Kazań do ludu św. Cezarego z Arles*. W 2008 roku rozprawa została opublikowana drukiem, przez co stała się dostępna dla większego grona czytelników.

We wstępie Autor sformułował oryginalny i ciekawy problem badawczy. Podjął się poddania głębszej analizie kwestii sprawiedliwości i miłosierdzia w myśli Ojców Kościoła. Dotychczas kwestiami sprawiedliwości i miłosierdzia Bożego w literaturze wczesnochrześcijańskiej zajmował się tylko o. Andrzej Bober. Ks. Józef Pochwat w interesujący sposób uzasadnia, dlaczego jego wybór padł na Cezarego z Arles, a także wskazał na cel społeczny i wartość swoich badań dla współczesnego czytelnika: „[...] sięgnęliśmy do św. Cezarego z Arles. Czytelnika może zastanawiać wybór tego autora, który żył i działał na przełomie V/VI wieku. Otóż, we współczesnym świecie, a zwłaszcza w Europie, istnieje wiele analogii do czasów wędrówki ludów barbarzyńskich. Z jednej strony wielkie zdobycze nauki i kultury, a z drugiej dekadencja, deptanie chrześcijańskich wartości, w konsekwencji lęk przed przyszłością. Wówczas, podobnie jak teraz, pogardzano sprawiedliwością, a zwłaszcza miłosierdziem, jednocześnie pragnąc obu tych wartości. Ciągłe wojny, konflikty społeczne, wykorzystywanie słabszych przez silniejszych, ewokują potrzebę lekarstwa na rany zadane ludzkości. Można przypuszczać, że losy cywilizacji będą w dużej mierze zależały od wprowadzenia w wymiarze społecznym sprawiedliwości i miłosierdzia do codziennego życia, nie wykluczając szeroko pojętego aspektu szacunku do fauny i flory oraz troski o całą planetę Ziemię” (s. 8).

Książka, w której ks. Pochwat poddał analizie Kazania do ludu Cezarego z Arles pod kątem jego nauczania na temat sprawiedliwości i miłosierdzia, składa się z pięciu rozdziałów. Dwa pierwsze dotyczą sprawiedliwości, dwa kolejne miłosierdzia, natomiast rozdział piąty ma charakter podsumowujący. Autor zestawia w nim problemy przedstawione w czterech pierwszych rozdziałach i ustala zachodzące między nimi relacje.

W rozdziale pierwszym: *Objawienie sprawiedliwości Boga w historii zbawienia*, Autor koncentruje swoją uwagę na sprecyzowaniu pojęcia sprawiedliwości Boga. Rozpoczyna od analizy jednego z kazań Biskupa Arles, w którym Cezary dokładnie omawia sprawiedliwość Boga wobec szatana, następnie przedstawia: sprawiedliwość Boga w świetle Starego i Nowego Testamentu, eschatologiczny wymiar sprawiedliwości Bożej, i kończy na ukazaniu sprawiedliwości Boga w świetle innych Jego przymiotów.

W rozdziale drugim: *Sprawiedliwość człowieka*, ks. Pochwat podejmuje próbę zebrania i przedstawienia poglądów św. Cezarego z Arles na ludzki wymiar sprawiedliwości. Wskazuje na dwa wymiary sprawiedliwości człowieka: religijny, czyli sprawiedliwość wobec Boga, i moralny, czyli sprawiedliwość wobec innych ludzi.

W rozdziale trzecim: *Miłosierdzie Boga objawione w historii zbawienia*, Autor analizuje kazania Cezarego pod kątem pojęcia miłosierdzia Boga w oparciu o teksty Nowego Testamentu. Omawia szczególnie pełnię miłosierdzia Bożego w Jezusie Chrystusie. Następnie ukazuje miłosierdzie Boże objawiające się w udzielaniu przebaczenia grzechów. Dalej Autor omawia sygnalizowane przez Cezarego niewłaściwe podejście do miłosierdzia Bożego, a rozdział kończy wskazaniem na eschatologiczny wymiar miłosierdzia Bożego.

Rozdział czwarty: *Miłosierdzie ludzi*, ukazuje ludzki wymiar miłosierdzia w ujęciu biskupa Cezarego. Jest tu mowa o dwu wymiarach miłosierdzia ludzkiego: przebaczeniu i uczynkach miłosiernych co do duszy i ciała. Rozdział ten dopełnia ukazanie społecznego wymiaru miłosierdzia.

Rozdział piąty: *Związek sprawiedliwości z miłosierdziem*, podsumowujący, wskazuje na związek sprawiedliwości z miłosierdziem. Autor omawia kolejno: relację sprawiedliwości Boga do Jego miłosierdzia, sprawiedliwość człowieka, miłosierdzie Boga i warunki, jakie stawia ono człowiekowi, miłosierdzie ludzi i wreszcie kończy ten rozdział paragrafem: *Miłosierna sprawiedliwość i sprawiedliwe miłosierdzie*. Rozdział ten jest najbardziej wartościowy i twórczy. Ks. Pochwat dokonuje w nim twórczej syntezy myśli Cezarego na temat sprawiedliwości i miłosierdzia, które to wartości – według omawianego Ojca Kościoła – wzajemnie się łączą i warunkują. Jak stwierdza Autor w tym rozdziale, Biskup z Arles zasadniczo traktuje sprawiedliwość jako fundament, zaś miłosierdzie jako wzniesioną na nim budowlę. Rozdział ten Autor kończy następująco: „Dowartościowanie sprawiedliwości i miłosierdzia do tego stopnia, że obie te wartości nawzajem się tłumaczą – świadczy o głębi teologicznej Cezarego. Chcąc trafić do współczesnych mu słuchaczy, którzy na co dzień doświadczali niezliczonej ilości przykładów niesprawiedliwości i braku miłosierdzia, uczynił to tak dobrze, że i dziś można z wielkim pożytkiem czerpać z jego trafnych, głębokich i praktycznych myśli” (s. 154).

Cała książka pod względem treści jest bardzo dobrze uporządkowana. Narracja Autora jest logiczna i przejrzysta. Język charakteryzuje wysoka poprawność. Zwraca ponadto uwagę wzorcową redakcja przypisów. W przypisach udokumentowano nie tylko teksty źródłowe, w większości fragmenty kazań Cezarego, które Autor analizuje. W przypisach umieszczono także szereg komentarzy, wyjaśnień o charakterze historycznym i odniesień myśli Cezarego do myśli innych autorów wczesnochrześcijańskich, przez co książka nabiera szczególnie naukowego charakteru. Pomimo to, książka ks. Józefa Pochwata nie jest tylko lekturą godną polecenia patrologom czy teologom. Z pożytkiem może po nią sięgnąć wielu chrześcijan, którzy w czasach, gdy szerzy się kult miłosierdzia Bożego i szczególnie zainteresowaniem cieszy się święte życie Siostry Fausty-

ny, pragną pogłębić zagadnienie miłosierdzia i sprawiedliwości, sięgając do źródeł nauki Kościoła, której wyrazicielem był także św. Cezary z Arles.

Ks. Tadeusz Kołosowski SDB
UKSW, Warszawa